

Dr Ronald Hendel (Norma and Sam Dabby Professor of Hebrew Bible and Jewish Studies, University of California, Berkeley):

A Héber Biblia új kritikai kiadása

Az SBL (Society of Biblical Literature) nemrégiben bejelentette, hogy támogatni kívánja azt a szövegkritikai projektet, melynek címe: „A Héber Biblia: egy kritikai kiadás” (a továbbiakban HBKK), és amelynek én vagyok a főszerkesztője. Bár a projekt a Héber Biblia kritikai kiadása szempontjából új modellt képvisel, mégis ismerős lesz azoknak a kutatóknak, akik használják más ókori szövegek kritikai kiadásait – pl a *Septuagintát* vagy a Nestle-Aland-féle görög *Újszövetséget*. A HBKK részét képezi a Héber Biblia minden egyes könyvének szövege, amelyet kiterjedt szövegkritikai kommentár fog kísérni, valamint minden kötethez bevezetés is fog kapcsolódni. A kritikai szöveg (más néven eklektikus szöveg) tartalmazza a szerkesztők megítélése szerinti mindenkori legjobb olvasatot. A szerkesztők kiemelkedő tudósok Észak-Amerikából, Európából, Afrikából és Izraelből.

A HBKK szövege nem egy egyedi létező kézirat (kódex-szöveg) reprodukálására törekszik – ahogy történik az más kritikai kiadások esetében (vö. BHQ és HUBP) –, hanem megpróbál a lehető legközelebb férkőzni a meglévő kéziratok legrégebbi közös őséhez. Ezt a feltételezett „legkorábbi levezethető szöveget” szokás archetípusnak nevezni. Ez nem azonos az eredeti szöveggel (bárhogy is definiáljuk ezt a nehezen megragadható fogalmat), de ez jelenti az egyes könyvek legkorábbi visszanyerhető szövegét. Hogy még pontosabban fogalmazzunk: a HBKK kritikai szövege a korrigált archetípushoz való közeljutást tűzi ki célul, hiszen az archetípus esetében fennállnak bizonyos elírási lehetőségek, amelyek könnyen orvosolhatók.

A Héber Biblia sok könyvének – Exodus, Sámuel könyvei, a Királyok könyvei, Jeremiás stb. – többféle „kiadása” forgott közkezen az ókorban. Ezekben az esetekben a HBKK szövege plurálisan fog megjelenni, az ókori verziók archetípusait egymás mellé állítva. A kritikai szöveg kettő vagy több párhuzamos oszlopban jelenik meg, amelyek úgy lesznek összehangolva, hogy kitűnjenek a különböző verziók közti különbségek. Azokat a szövegvariánsokat, amelyek görög fordításban maradtak fenn, megpróbáljuk a lehető legpontosabban „visszafordítani” héberre. (Mivel azonban ezek a szövegek nagy átfedést mutatnak a fennálló héber szövegekkel, ez a feladat általában véve kevésbé bonyolult, mint amilyennek elsőre tűnik.) A HBKK-nak ez az egyik egyedi jellegzetessége a többi kritikai kiadáshoz képest, ti. hogy egy adott szövegnek egyszerre több ókori variánsát tudja egymás mellett megjeleníteni.

A kritikai kiadásról alkotott elképzelésünk túlmutat az egyes könyvek legkorábbi elérhető szövegének létrehozásán. A kritikai szöveget körülvevő átfogó szövegkritikai kommentárban

bemutatjuk a preferált olvasathoz vezető okokat (ideértve az indokolt konjektúrát¹), valamint elemezzük azokat az írásbeli és exegetikai kérdéseket, amelyek másodlagos olvasatokat hívnak elő. Más szavakkal a kommentárunk célja, hogy felfedezze azokat a Biblián belüli értelmezéseket, amelyek eleve be vannak ágyazva a szövegbe. Habár sok variáns egyszerűen írásbeli hibák következménye, azonban számos esetben előfordulnak megfontolt módosítások is, amelyek motivációja a szöveg magyarázata, korszerűsítése, harmonizálása, sőt egyenesen cenzúrázása iránti vágyból fakad. A mi kritikai kiadásunk éppen ezért egyszerre mozog előre és hátrafelé az időben: hátrafelé a lehető legkorábbi visszakövetkeztethető szövegig és szövegvariánsig, valamint előre a változtatások és értelmezések özönéig, amelyek a Héber Biblia szövegének életében felmerültek.

Ahogy az egy 21. századi projekthez illik, a HBKK elérhető lesz míves elektronikus változatban is, amely nemcsak a nyomtatott példányok teljes anyagát fogja tartalmazni, hanem az eredeti szövegeket és variánsokat, szövegkiadásokat is, beleértve a fontosabb kéziratok fotóit. Az elektronikus HBKK tehát egyfajta interaktív többnyelvű kiadás lesz, amely tartalmazza a HBKK kritikai szövegét és a hozzájuk fűzött kommentárokat is. Ingyenes és nyílt hozzáférésű lesz, és nyílt szerkezete lehetővé teszi a kutatók számára a szövegek és más adatok saját projektjeikhez történő felhasználását. Célunk az, hogy elektronikus eszközkészlettel segítsük a biblikus kutatók új nemzedékét.

A HBKK-projekt (korábbi nevén az Oxford Hebrew Bible) komoly kritikai reakciót váltott ki néhány kiváló szövegkritikusból, beleértve Emanuel Tovot, Hugh Williamsont és Adrian Schenkert. Új modellként természetesen számos nehéz elméleti és módszertani kérdést vet fel. Nagyon örülünk azonban minden kutató komoly kritikájának, hiszen az ő érveik inspiráltak bennünket az elméleti háttér és a módszertan tisztázására és továbbgondolására. A mélyreható vita képezi minden jó tudomány alapját, a mi esetünkben pedig nagy segítséget nyújtott a projekt tisztázásában, annak formálódó időszakában.

Néhány tudós úgy véli, hogy a Héber Biblia teljes kritikai kiadása – beleértve a kritikai szöveget – teljesen lehetetlen és elképzelhetetlen cél. Mi fenntartjuk, hogy vállaljuk a kísérletet, amely ténylegesen szövegkritikai lesz. A végeredmény nem a tökéletes szöveg lesz, ám értékes hozzájárulásként szolgál a tudományhoz, továbbá új eszközöket fog teremteni a jövő kutatói számára. A HBKK a szöveg életének több aspektusát fogja felmutatni, mint a Héber Biblia meglévő kritikai kiadásai: kezdve az archetípusokon, egészen az írás exegézisének áradatáig.

A projekt első elkészült kötete – Michael V. Fox Példabeszédek-kiadása – idén ősszel jelenik meg. Nagyszerű munka. A további kötetek a következő évtizedben előreláthatólag folyamatosan fognak megjelenni. Előzetes terveink szerint az elektronikus verzió a nyomtatott

---

¹ Következtetésen alapuló szövegjavítás.

köteteket néhány év csúszással fogja majd követni. Hiszünk abban, hogy projektünk innovatív forrásként és ösztönzőerőként szolgál a jó tudomány számára sok-sok éven át.

2014. augusztus

Fordította Verebics Éva Petra

Forrás: <http://www.bibleinterp.com/opeds/2014/08/hen388019.shtml>